

Kirja-arvostelu/esittely Kielikukko-lehteen, Eija Yli-Panula ja Tuire Palonen

Esitellyt kirjat: (1) *Lasse J. Laine, Iris Kalliola (2017) Suomen lasten luontokirja, Otava.* (2) *Viljami Ovaskainen (2017) Suomen luonto, lasten suuri luontokirja, readme.fi* (3) *Juha Laaksonen (yhdeksäs painos, 2016) Koko perheen luonto-opas, Gummerus*

Luontokirjat houkuttavat liikkumaan luonnossa ja huomaamaan mitä luonnossa tapahtuu. Luonnossa liikkujan keskeinen tehtävä onkin tehdä havaintoja ympäristöstään, jotta tulisi tietoiseksi sen tapahtumista, ilmiöistä ja jopa luonnon ”salaisuuksista”. Luontokirjat auttavat ”luontotutkijaa” vaikkapa tunnistamaan eri lajeja ja ratkomaan oman lähiympäristönsä ”arvoituksia” sekä arvostamaan sen eliöitä osana niiden muodostamaa maapallonlaajuista verkostoa tai vain nauttimaan 100-vuotiaan itsenäisen Suomen luonnosta.

Runsaan vuoden aikana on julkaistu luonto-oppaita, jotka on suunnattu lapsille, kodeissa tapahtuvan luontotarkkailun tueksi. Jokaisessa valitussa kolmessa kirjassa esitellään eliölajeja muun biologisen viitekehyksen rinnalla. On hienoa pelkästään kuljeskella luonnossa, ilman sen suurempia suorituspaineita, mutta vuoropuhelu kirjojen kanssa tarjoaa mahdollisuuden tehdä retkistä vieläkin kiinnostavampia. Suomen lasten luontokirjan tekijät toteavat, että mitä enemmän luonnosta tietää, sitä enemmän siitä kiinnostuu ja sitä päättäväisemmin sitä haluaa suojella ja vaalia. Esitämme seuraavaksi lyhyen luonnehdinnan jokaisesta kirjasta ja lopuksi teemme pienen yhteenvedon niistä kaikista.

Suomen lasten luontokirja. Lasse J. Laine, Iris Kalliola, 232 sivua, aakkosellinen hakemisto jossa noin 800 nimikettä joista noin 700 on lajimainintaa, suomeksi, ei tieteellisiä nimiä, kirjan lopussa hyödyllisiä verkkolinkkejä

Suomen lasten luontokirja on alan asiantuntijoiden kirjoittama ulkoasultaan värikäs ja näyttävä luontoteos. Pieni lapsi katsoo todennäköisimmin kirjaa sen kuvituksen ohjaamana, vähän vanhempi lukee lyhyitä tekstejä ja otsikoita ja aikuisen huomio kiinnittyy runsaaseen tietämykseen, jota tarjoillaan kiinnostavalla tavalla, erityisesti taittoa hyväksi käyttäen. Kirja houkuttelee lukemaan sen kokonaan läpi ilman että se tuntuu puisevalta. Aivan kaikkien pienimpiä perheenjäseniä lukuun ottamatta se näyttäisi sopivan kaikenikäisten käteen. Kirja on jäsennetty elinympäristöjen, kuten ”ruovikot”, ”niityt”, ”taajamat”, ”suo” jne. mukaisesti, mikä osoittautuu toimivaksi ratkaisuksi. Lukemisen voi aloittaa mistä kohdin kirjaa tahansa. Kirjan ääressä tapahtuvan keskustelun avauksia on kirjoitettu tekstin lomaan monin eri tavoin. Erityisesti tietolaatikoiden pienet kysymykset ja arvuuttelut ohjaavat keskusteluihin ja havaintojen tekemiseen ja herättävät ajattelemaan kiinnostavien yksityiskohtien ja pienten tarinoiden muodossa (”Tiesitkö? Ankerias ui myös takaperin.”). Kirja briljeeraa otsikoinneillaan (”Taivaan tulia ja yön ruskaa”, ”Kuperia turvetyynyjä”, ”Hopeakylkiset”, ”Laiva on lastattu vieraila lajeilla”, ”Veden sitkeät sissit”, ”Rimppakintut”, ”Kännikala”). Yhdessä kekseliään ja monipuolisen taiton, hyvän kuvituksen ja sisällön kanssa on saatu juuri sopivasti koulukirjoista poikkeava kirja, joka kertoo muun muassa eläinmaailman ennätyksistä, eläinten käyttäytymisestä ja muusta sellaisesta, mikä ei ole koulukirjojen eturintamaa. Kirjan kuvitus on runsas ja kuvien merkitys kokonaisuudessa on suuri. Kuvat on lisätty kirjaan kollaasimaisesti siten että ne osin peittävät toisiaan. Samalla yksityiskohdat ja värit tulevat esiin, mutta esimerkiksi eri lajien kokoerot hämärtyvät, mikä on paikoin harmillista

ja pieni hinta visuaalisuuden painottamisesta. Mukaansa tempaava teksti tai kuvat eivät hälvännä kirjan sisällön monipuolista antia ja tarkkuutta. Tähän lisää tästä viimeksi mainitusta asiasta.

Suomen luonto, lasten suuri luontokirja, Viljami Ovaskainen, 237 sivua, kovakantinen, hakemistossa 386 nimikettä, lajeja vajaa 300 suomenkielisinä ja tieteellisinä nimineen

Lasten suuri luontokirja on näyttävästi kuvitettu lasten luontokirja. Valtavat kokosivun kuvat tempaavat lukijan katseen mukaansa yksityiskohdillaan ja luonnon ihmeiden ihastelu on taattu. Minkälainen onkaan hyönteisen anatomia! Millä linnulla on noin hieno höyhenpeite? Kirjailijan graafikon koulutus ja yhteydet Suomen luontokuvaajiin tulee esiin luontokuvien laadussa ja määrässä ja varmasti niiden valikoitumisessa ja löytymisessä. Kuvitus on tämän kirjan ehdoton vahvuus. Kirjassa esitellään eläimiä, kasveja ja sieniä ja niiden elinympäristöjä; metsiä, soita ja kulttuuriympäristöjä. Esittelyteksti etenee lajeittain pitkälti taksonomisessa viitekeyhksessä (esim. kotihiiri – jyrsijät) alkaen selkärankaisten luokista kuten nisäkkäistä, linnuista, sammakkoeläimistä, matelijoista ja kaloista, edeten selkärangattomien lajirikkaisiin ryhmiin hyönteisiin, hämähäkkieläimiin sekä nilviäisiin ja äyriäisiin. Lisäksi on vielä katsaus sieniin sekä kasveihin kuten marjoihin, ”kukkiin”, haitallisiin vieraslajeihin ja puihin. Tekstiä elävöittää esimerkit eläinten historiasta esim. oravan nahka maksuvälineenä, tai villisian palaamisesta takaisin Suomen luontoon. Teksti lähestyy lukijaa poromiehen termein kuten porohirvas ja vaadin tai jopa antamalla vinkkejä käyttäytymiseen, kun kohtaa karhun marjamatkalla tai kun kyy pääsee puremaan tai koskettuaan korvasieneen. Tekstiä on elävöitetty muun muassa Kalevalaisin runoin ja lasten loruin. Kaikkiaan kirjassa esitellään noin kolme sataa eliölajia suomenkielisinä nimineen, ja lisäksi tieteelliset nimet, osoittaen, että tekijä on asiaansa hyvin perehtynyt. Kirja palauttaa lukijan mieleen myös Suomen luontoon liittyvän erikoisuuden, jokamiehen oikeudet, sen tuomat ilot ja vaateet. Hieman hämmennystä aiheutti kirjan hylkeitä käsittelevä kohta, jossa kerrottiin hallin synnyttämisestä mutta saimaannorpan poikimisesta (joka yleensä liitetään nautaeläimiin). Kokonsa vuoksi tämä käsikirjamainen teos soveltuu parhaiten sisätiloissa pöydän ääressä selailuun eikä ole oivimmillaan maastossa. Viljami Ovaskainen on aikaisemmin tehnyt lapsille tarroihin pohjautuvan pienemmän kirjan, jossa esiteltiin sieniä, marjoja ja kukkia.

Koko perheen luonto-opas, Juha Laaksonen, 224 sivua, suomenkielisiä lajinimiä reilut 500, pehmeäkantinen, hakemisto suomeksi, latinaksi, englanniksi, ruotsiksi ja viroksi

Juha Laaksosen kirjoittamaan oppaaseen on koottu laajalla sydämellä noin 500 eri lajin kirjo. Teoksessa esitellään perinteisen lajioppaan tapaan kaikkien selkärankaisten luokkien edustajia, selkärangattomista esimerkiksi hyönteisten lahoja ja heimoja lajiedustajineen, kasveja sisältäen muutaman sammalesimerkin, sekä vielä jäkälät omana ryhmänään. Levien ryhmän kohdalla on otettu esiin kesäisin vesistöissämme puhuttava bakteereihin kuuluva sinibakteeri (cyanobacter). Se miksi jokin laji on valikoitunut mukaan tai jäänyt pois, jää lukijalle avoimeksi. Kirja sisältää Suomen tyypillisimpiä lajeja ja sen myötä se innostaa luontomatkailuun. Osa lajeista näyttäisi valitun esiteltävien joukkoon niiden kiinnostavuuden vuoksi. Kirja muistuttaa ulkomuodoltaan kenttäkäyttöön suunniteltua lajiopasta. Suhteellisen pientä tekstiä käyttäen on saatu suuri määrä tietoa mukaan. Sama pätee kuvitukseen, jolloin kuvien käyttö tunnistamisessa heikkenee. Tältä

pohjalta kirja palvelee myös kouluikäisiä ja aikuisia lukijoita. Ulkoasultaan perinteisen tyyppisenä lajioppaana harva innostunee lukemaan kirjan kannesta kanteen. Kirja palvelee lukijaansa hakuteoksena tai kokonsa puolesta maasto-oppaana. Kirjan teksti ohjaa lajimääritykseen ja lajien esiintymisen ja yleisyyden ymmärtämiseen. Tämän ohessa teksti juontaa luontotarinoita kertoen pieniä yksityiskohtia. Tekstissä kuvaillaan eläin- ja kasvilajeja kerronallisin sanakääntein tehden samalla eroa oppikirjamaisuuteen. Sen perusta lienee pikemmin taustoitettu radion luonto-ohjelmien kuin oppituntien avustuksella. Kooltaan opas on taskukokoinen ja sen voi siksi ottaa helposti mukaan retkille. Kirjan erityinen ansio on, että lajinimet on esitetty usealla kielellä. Ammatikseen biologian parissa työskenteleviä ilahduttavat latinalaiset tieteelliset nimet, mutta kirjalla ja sen taskukooilla voisi kuvitella olevan erityistä hyötyä esimerkiksi silloin kun tutustuttaa kansainvälistä vierasta suomalaismetsään tai kun itse matkustaa muiden maiden luontoa tarkkailemaan. Hyvin vierasta kieltä taitavallekin lajinimistö kun muodostaa joka tapauksessa haasteen.

Yhteenvetona voidaan aluksi todeta, että kirjoihin on otettu mukaan erilaisia huomioita, monia pieniä ”kutkuttavia” juttuja, joihin voi pohjata keskustelujaan lasten kanssa, ja miksei aikuistenkin. Erityisesti Suomen lasten luontokirja houkuttelee lukemaan elävällä esitystavallaan. Keskustelu ja tarinointi kirjojen siivittämänä voisi kuin itsestään johtaa syvempään biologiseen ajatteluun esimerkiksi luonnon eri ekosysteemien ja luonnon kiertokulkujen hahmottamiseen ja luonnossa vallitsevien syy-seuraussuhteiden löytämiseen unohtamatta Suomen luonnon monimuotoisuutta, biodiversiteettiä. Koululaitoksen ulkopuolella, kotona ja kotiväen voimin tapahtuvan luontokasvatuksen tavoite on juuri tässä. Se ei ole vain lajin tunnistamista tai muuta suorittamista vaan etenkin meitä ympäröivän luonnon rajallisen kestäkyvyn huomioimista ja toisaalta tietoisuuden herättämistä luonnon ainutlaatuisuudesta esim. lajien merkityksen ymmärtämistä biodiversiteetin osana. Kaikissa kolmessa kirjassa tulevat esille samat päälinjaukset: Suomessa on kymmeniätuhansia eliölajeja ja niistä on voitu valita lähempään tarkasteluun vain osa, mutta kaikki kirjat pyrkivät innostamaan lukijaa perehtymään aiheeseen lisää ja tutkimaan luontoa autenttisessa ympäristössä. Samoin ihmisen ja luonnon suhteesta sekä katoavista kasvi- ja eläinlajeista ja monimuotoisuuden vähenemisestä kerrotaan kaikissa kirjoissa. Se voisi olla kaikkein tärkein syy ostaa kotiin ajantasainen luontokirja.